

PRAWNOKARNA I KRYMINOLOGICZNA PROBLEMATYKA DZIAŁANIA NA SZKODĘ SPÓŁKI KAPITAŁOWEJ

PAWEŁ GOŁĘBIEWSKI

Niniejsza książka została oparta na rozprawie doktorskiej
pod kierunkiem dr. hab. Pawła Sitka – profesora
Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej
w Warszawie

WARSZAWA 2022

PRAWNOKARNA I KRYMINOLOGICZNA
PROBLEMATYKA DZIAŁANIA
NA SZKODĘ SPÓŁKI KAPITAŁOWEJ

RECENZJA NAUKOWA:
DR HAB. MONIKA KOTOWSKA

WYDAWCA: WYDAWNICTWO WYŻSZEJ SZKOŁY GOSPODARKI
EUROREGIONALNEJ IM. ALCIDE DE GASPERI W JÓZEFOWIE
05-410 JÓZEFÓW, UL. SIENKIEWICZA 4
TEL./FAKS: 48 22 789 19 03, WWW.WSGE.EDU.PL
E-MAIL: WYDAWNICTWO@WSGE.EDU.PL
NAKLAD: 100 EGZ. OBJĘTOŚĆ: 15 ARK. WYD.

ISBN 978-83-954584-7-7

SKŁAD, ŁAMANIE:
GRZEGORZ WÓJCICKI

PROJEKT OKŁADKI:
GRZEGORZ WÓJCICKI

GRAFIKA:
FLOVMEDIA – MAJA KRYMSKA

KOREKTA:
MAGDALENA RUDNIK

DRUK I OPRAWA/ PRINTING AND BINDING
MAZOWIECKIE CENTRUM POLIGRAFII
UL. MIKOŁAJA CIURLIONISA 4
05-260 MARKI

© COPYRIGHT BY WYŻSZA SZKOŁA GOSPODARKI EUROREGIONALNEJ IM. ALCIDE
DE GASPERI W JÓZEFOWIE. ALL RIGHTS RESERVED/ WSZELKIE PRAWA ZASTRZEŻONE.
KOPIOWANIE, PRZEDRUKOWYWANIE I ROZPOWSZECHNIANIE CAŁOŚCI LUB FRAGMENTÓW
NINIEJSZEJ PUBLIKACJI BEZ ZGODY WYDAWCY ZABRONIONE.

STRESZCZENIE

Przestępstwa gospodarcze to pojęcie, które ewaluowało i w polskim prawie karnym uległo na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat głębokim zmianom. Zmiany te były w znacznej mierze spowodowane przeobrażeniami społeczno-gospodarczymi wynikającymi ze zmian ustrojowych. Czas wprowadzania nowego ustroju demokratycznego, budowanego w Polsce od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku, to przede wszystkim okres intensywnego rozwoju gospodarczego kraju. Etap ten w znacznej mierze związany był z wprowadzeniem gospodarki wolnorynkowej, która, pozbawiona ograniczeń spowodowanych monocentryzmem i ręcznym sterowaniem wszelkimi procesami gospodarczymi, ewoluowała, wykorzystując swobodę w kształtowaniu i nawiązywaniu stosunków gospodarczych. Ustawodawca stara się sankcjonować wszelkie patologiczne sytuacje, bez względu na to, czy narażają one na ryzyko przedsiębiorców działających na rynku, czy też godzą głównie w interes państwa. Wprowadzenie gospodarki wolnorynkowej stworzyło nowe wyzwania dla państwa jako gwaranta prawidłowości obrotu gospodarczego, przede wszystkim zaś dla ustawodawcy oraz organów państwowych, na których spoczął obowiązek wprowadzenia i systematyzacji reguł gospodarczych oraz stabilizacji gospodarki. Wiązało się to z koniecznością stanowienia prawa wyznaczającego reguły nakładane przez państwo na uczestników rynku.

Uchwalony art. 296 k.k., określający znamiona tzw. przestępstwa niegospodarności, ma stać na straży wszelkich działań zmierzających do ochrony indywidualnych interesów przedsiębiorstwa zarządzanego przez sprawcę określonego w nim przestępstwa, ale także, rodzajowo, chroni dobro prawne wspólne dla wszystkich przepisów z rozdziału XXXVI Kodeksu, jakim jest prawidłowy obrót gospodarczy. Przywołany przepis nie wyznacza jednak zasad postępowania menadżerów zarządzających przedsiębiorstwem, nie nakazuje im określonego sposobu postępowania, lecz czyni karalnym każde wyrządzenie szkody w obrocie

gospodarczym¹. Brak jasnych wskazówek, co konkretnie jest w tym kontekście szkodliwym działaniem, stwarza problemy w stosowaniu przepisu. Jest to szczególnie widoczne w przytoczonych w zakończeniu pracy statystykach dotyczących liczby wszczętych i zakończonych przez policję postępowań przygotowawczych, prowadzonych na podstawie art. 296 k.k. Rozwój gospodarczy, różnorodność procesów gospodarczych, postęp technologiczny i finansowy, cyfryzacja procesów oraz globalizacja rynku spowodowały, iż przepis ten trudno odnieść do podejmowanych współcześnie ryzyk związanych z procesami zarządczymi. Należy w związku z tym odpowiedzieć na następujące pytania:

1. Czy konstrukcja art. 296 k.k. odpowiada dzisiejszym realiom niezbędnym dla ochrony obrotu gospodarczego?
2. Czy zbiegające się przepisy karne innych ustaw regulujących zarządzenie podmiotami zbiorowymi nie będą powodowały zmowy milczenia i braku zainteresowania udziałem przedsiębiorcy w postępowaniu karnym?
3. Czy organy ścigania mają wystarczającą wiedzę, by prowadzić szczególnie skomplikowane postępowania karne na podstawie art. 296 k.k.?

W niniejszej pracy podjęto próbę odpowiedzi na powyższe pytania, przy czym posługiwano się w znacznej mierze metodą analizy prawno-dogmatycznej. Wykorzystano również metodę systemową, dzięki której przeprowadzono analizę przepisów prawa, także w kontekście prawa unijnego. Istotna dla szerszego omówienia przedstawionego wyżej zagadnienia jest wykorzystana w pracy analiza przypadku. Badanie konkretnych zdarzeń prawych pozwala bowiem lepiej ukazać i zdiagnozować zachodzące procesy będące przedmiotem badań naukowych.

Celem rozprawy nie jest jednak wyłącznie zaprezentowanie wyrażanych obecnie w doktrynie poglądów czy referowanie utartych stanowisk. Autor podejmuje problematykę związaną ze stosowaniem aktualnie obowiązujących przepisów, przedstawia również własną propozycję zmiany części z nich, wskazując, które obszary wymagają pilnej ingerencji ustawodawcy.

---

¹ D. Czajka, *Przestępstwa menedżerskie*, Warszawa 2000, s. 108–109.

Praca podzielona została na sześć rozdziałów, przy czym wyróżnić w niej możemy dwie zasadnicze części – teoretyczną i praktyczną.

W rozdziale pierwszym przedstawiona została analiza zagadnień dotyczących istoty pojęcia przestępstwa gospodarczego w polskich regulacjach prawnych w ujęciu historycznym, z uwzględnieniem wpływu ustawodawstwa zaborczego na kształt pierwszych polskich regulacji w zakresie prawa karnego gospodarczego.

W drugim rozdziale dokonano analizy wpływu prawodawstwa wspólnotowego na zasady odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary jako przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, a co za tym idzie – także ryzyka, jakim obarczane są przedsiębiorstwa w związku z wystąpieniem deliktu karnego popełnionego przez osobę je reprezentującą. Ryzyko takie należy rozpatrywać w powiązaniu z winą w wyborze, nadzorze lub właściwej organizacji procesów kontrolnych w podmiocie zbiorowym, co sprzyja popełnieniu czynu zabronionego. Zwrócono również uwagę na rosnącą rolę *compliance* jako narzędzia wspomagającego wewnętrzne procesy w przedsiębiorstwach. W tej części pracy poruszono również problematykę dwutorowości postępowania wynikającego z przywoływanej ustawy, a także wskazano obszary pozwalające usprawnić znajdującą się w impasie regulację, by marginalnie dotąd stosowany akt prawny, poprzez jego nowelizację, znalazł zastosowanie zgodne z celami, dla jakich został uchwalony.

Rozdział trzeci poświęcony jest problematyce braku efektywności organów ścigania, który wynika z konieczności posługiwania się wiedzą specjalistyczną dotyczącą obrotu gospodarczego. Rozważania zawarte w tej części pracy dotyczą znaczenia opinii biegłych w postępowaniach karnych. Podjęto przy tym nie tylko problematykę samej opinii czy zakresu działań biegłych, ale także sposobów weryfikacji wiadomości uzyskanych od osób wpisywanych na listę biegłych sądowych oraz mocy dowodowej tzw. opinii prywatnych przedkładanych w postępowaniach karnych.

W rozdziale czwartym przeprowadzono analizę przypadku zagrożonego karą działania na szkodę interesu publicznego, co stało się punktem wyjścia do zaprezentowania problematyki interpretacji zdarzeń gospodarczych w kontekście naruszenia lub niedopełnienia obowiązków przez menadżerów, które skutkowały wyrządzeniem przedsiębiorstwu

szkody o znacznej wartości, a także zagadnień dotyczących kompletności krajowego prawodawstwa w zakresie ochrony obrotu gospodarczego. Problem odpowiedzialności funkcjonariusza państwowego działającego na szkodę urzędu budzi wiele kontrowersji, nie ma również jednomyślności w kwestii właściwej kwalifikacji takiego czynu – czy traktować go jako niedopełnienie obowiązków z art. 231 k.k., czy też jako działanie na szkodę z art. 296 k.k.?

Rozdział piąty dotyczy minimalizacji strat przedsiębiorstwa jako elementu narażającego na odpowiedzialność karną. Minimalizacja strat w firmie, podejmowana najczęściej w czasie niekorzystnej koniunktury finansowej przedsiębiorstwa, mimo iż stanowi wybór „mniejszego zła”, jest tu rozpatrywana w kontekście możliwości wypełnienia znamion przestępstwa. Analiza przypadku podjęta w tym rozdziale ukazuje znaczenie opinii biegłych sądowych w postępowaniu karnym i ich wpływ na kierunki śledztwa.

Rozdział szósty porusza często niezrozumiałą problematykę *lucrum cessans* jako możliwości narażenia się na odpowiedzialność karną na podstawie art. 296 k.k. Zagadnienie to jest często pomijane w kwalifikacjach prawnych związanych z ochroną obrotu gospodarczego z uwagi na istotne elementy konieczne do wykazania zaistnienia czynu zabronionego. Nie można jednak bagatelizować faktu, iż zamach na mienie uczestnika obrotu gospodarczego może odbywać się również poprzez zaniechanie.

SUMMARY

Economic crime is a concept that has evolved and has undergone profound changes in Polish criminal law over the past few decades. These changes were largely caused by socio-economic transformations resulting from political system changes. The time of introducing a new democratic system, built in Poland since the beginning of the 1990s, is primarily a period of intensive economic development of the country. This stage was largely associated with the introduction of a free market economy, which, without restrictions due to monocentrism and manual control of all economic processes, has evolved, taking advantage of the freedom to shape and establish economic relations. The legislator tries

to sanction all pathological situations, regardless of whether they expose the economic turnover among entrepreneurs to risk, or harm primarily the state's interest. The introduction of the free market economy has created new challenges for the state as a guarantor of the regularity of economic turnover, and above all for the legislator and state bodies, which were responsible for systematizing and regulating economic rules and stabilizing the economy. It was connected with the necessity to legislate determining the rules imposed by the state on market participants.

Adopted Art. 296 of the Penal Code, specifying the hallmarks of so-called mismanagement, it is to guard all activities aimed at protecting the individual interests of the enterprise managed by the perpetrator of the crime specified therein, but also, generically, protects the legal good common to all provisions of Chapter XXXVI of the Code, which is proper economic turnover. The aforementioned provision does not, however, set any rules for the conduct of the managers of the enterprise, it does not order them a specific course of action, but makes any damage in business transactions punishable. The lack of clear guidelines as to what exactly is harmful in this context creates problems in the application of the provision. This is particularly evident in the statistics cited at the end of the work regarding the number of preparatory proceedings initiated and terminated by the police, conducted pursuant to Art. 296 of the Penal Code. Economic development, diversity of economic processes, technological and financial progress, digitization of processes and globalization of the market meant that this provision is difficult to refer to contemporary risks associated with management processes. Therefore, the following questions should be answered:

1. Is the construction of Art. 296 of the Penal Code corresponds to today's realities necessary to protect business transactions?
2. Will the converging criminal provisions of other acts related to the management of collective entities not result in a collusion of silence and lack of interest in the entrepreneur's participation in criminal proceedings?
3. Do law enforcement authorities have sufficient knowledge to conduct particularly complex criminal proceedings under Art. 296 of the Criminal Code?

In this dissertation an attempt was made to answer them, and the method of legal and dogmatic analysis was largely used. A systemic method was also used, thanks to which an analysis of legal provisions was carried out, also in the context of EU law. Examination of specific legal events allows us to better show and diagnose the processes that are the subject of scientific research.

However, the purpose of the dissertation is not only to present the views expressed in the doctrine or to present common positions. The author addresses the issues related to the application of currently applicable provisions, also presents his own proposal to amend some provisions, indicating which areas require urgent interference by the legislator.

This dissertation is divided into six chapters, with two main parts – theoretical and practical.

The first chapter presents an analysis of issues regarding the essence of the concept of economic crime in Polish legal regulations in historical terms, including the impact of partitioning legislation on the shape of the first Polish regulations in the field of economic criminal law.

The second chapter analyses the impact of Community legislation on the principles of liability of collective entities for offenses under pain of punishment as a fiscal offense, and thus also the risk for enterprises in connection with the occurrence of a criminal tort committed by the person representing them. Such risk should be considered in connection with the fault in the selection, supervision or proper organization of control processes in a collective entity, which promotes the commission of a criminal act. Attention was also paid to the growing role of *compliance* as a tool supporting internal processes in enterprises. This chapter also presents the issue of two-pronged proceedings arising from the cited act, and also indicates areas that allow improving the impasse regulation, so that the marginally used legal act, through its amendment, finds application in line with the purposes for which it was adopted.

The third chapter is devoted to the issue of the inefficiency of law enforcement bodies, which results from the need to use specialist knowledge about business transactions. The considerations contained in this part of the work concern the importance of expert opinions in criminal proceedings.

In the fourth chapter, an analysis of the case of criminal action for damage to the public interest was conducted, which became the starting point for presenting the issue of interpretation of economic events in the context of breach or failure of managers, which resulted in significant damage to the enterprise, as well as issues regarding the completeness of national legislation in trade protection. The problem of liability of a state official acting to the detriment of an office raises a lot of controversy, not also unanimity as to the proper classification of such an act – whether to treat them as a failure to comply with the obligations of Art. 231 of the Penal Code, or as an act to the detriment of Art. 296 of the Criminal Code?

Chapter five deals with minimizing business losses as an element exposing you to criminal liability. Minimization of losses in the company, most often undertaken during the unfavourable financial situation of the enterprise, although it is the choice of the “lesser evil”, is considered here in the context of the possibility of fulfilling the features of a crime. The case study undertaken in this chapter shows the importance of opinions in criminal proceedings and their impact on the directions of the investigation.

Chapter six often raises the incomprehensible issues of *lucrum cessans* as the possibility of exposure to criminal liability under Art. 296 of the Penal Code. This issue is often overlooked in legal qualifications related to the protection of business transactions due to the essential elements necessary to demonstrate the existence of a prohibited act. However, one cannot underestimate the fact that the assassination of an economic participant's property may also take place through inaction.

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	15
Wstęp	18

Rozdział I

Przestępstwo gospodarcze – definicje i pojęcia

1. Wstęp	27
2. Próba określenia przestępstwa gospodarczego w okresie PRL	29
3. Doktryna okresu gospodarki wolnorynkowej	33
4. Historyczny rys kodyfikacji penalizującej przestępstwa gospodarcze	35
4.1. Przestępstwa gospodarcze w Kodeksie karnym z 1932 r.	35
4.2. Karne regulacje gospodarcze w okresie władzy ludowej	43
4.3. Ustawa o ochronie obrotu gospodarczego	49
5. Działanie na szkodę spółki według Kodeksu spółek handlowych	55
6. Podsumowanie	62

Rozdział II

Działanie na szkodę spółki a odpowiedzialność podmiotu zbiorowego

1. Wstęp	67
2. Konstrukcja odpowiedzialności na bazie ustawy, przesłanki odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony popełniony przez osobę fizyczną.	69
3. Realizacja celów Konwencji w sprawie ochrony interesów finansowych Unii Europejskiej w polskim prawodawstwie	72
4. Błędne założenia ustawy powodujące jej wadliwość	83
5. Problematyka kary pieniężnej i innych sankcji przewidzianych w ustawie	92
6. Problemy orzecznicze związane ze stosowaniem u.o.p.z.	99
7. Karnopravne założenie nowej ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych.	102
8. Podsumowanie	105

Rozdział III

Rola opinii prywatnych w postępowaniach karnych – art. 296 k.k.

1. Wstęp	107
2. Opinia i jej cele.	110
2.1. Procesowe podstawy dopuszczenia dowodu z opinii biegłych	110
2.2. Zasady oceny opinii biegłego	115

3. Biegli – zakres działania i specjalizacja	120
4. Rola opinii prywatnych w postępowaniach karnych przed nowelizacją k.p.k. z 2013 r.	125
5. Czy biegły orzeka o winie? – współczesne znaczenie opinii prywatnych w postępowaniach karnych.	129
6. Orzecznictwo w zakresie opinii prywatnych w postępowaniu karnym	134
7. Postulaty <i>de lege ferenda</i>	136
8. Podsumowanie	138

Rozdział IV

Analiza przypadku: działanie na szkodę interesu publicznego.

Różnice w przestępstwach z art. 231 i art. 296 k.k.

1. Wstęp	141
2. Identyfikowanie przypadku łączenia władztwa menadżerskiego z władztwem urzędniczym	148
3. Koncepcja urzędniczej odpowiedzialności jako przestępstwa menadżerskiego	159
4. Niezachowanie reguł ostrożności jako element nieumyślności przestępstwa z art. 296 k.k.	170
5. Podsumowanie	176

Rozdział V

Analiza przypadku: minimalizacja strat przedsiębiorstwa jako możliwość narażenia się na odpowiedzialność karną na podstawie art. 296 k.k.

1. Wstęp	181
2. Szczególna sytuacja przedsiębiorstwa w odniesieniu do nadmiernego ryzyka w zarządzaniu	186
3. Zakres kryminalizacji a należyta staranność w związku z zarządzaniem przedsiębiorstwem	193
4. Brak działań względem członków zarządu dłużnika jako przesłanka odpowiedzialności na podstawie art. 296 k.k.	200
5. Pokrzywdzenie wierzycieli jako element ryzykownych operacji gospodarczych zarządu	206
6. Podsumowanie	214

Rozdział VI
Analiza przypadku: *lucrum cessans* jako działanie
na szkodę spółki

1. Wstęp	221
2. Podział obowiązków w zarządzie jako element wpływający na zakres odpowiedzialności karnej członków zarządu na podstawie art. 296 k.k.	223
3. Utrata korzyści majątkowej jako element odpowiedzialności karnej.	227
4. Aspekty prawne prawidłowego zarządzania pozwalające na uniknięcie zarzutu braku należytej staranności.	236
5. Jakość czynności procesowych przy gromadzeniu materiału dowodowego w postępowaniach gospodarczych.	247
6. Podsumowanie	254
Zakończenie	263
Bibliografia	273